

Remissvar

En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:6)

Ert Dnr U2019/0030/UH

Tillväxtverket arbetar för att stärka företagens konkurrenskraft. Det gör myndigheten genom att skapa bättre förutsättningar för företagande och attraktiva regionala miljöer där företag utvecklas.

Remissvaret är skrivet utifrån dessa utgångspunkter.

Tillväxtverkets ställningstagande

Utredningens mål är att beskriva och föreslå ett ramverk för styrning och resurstilldelning som ger goda förutsättningar för lärosätena att utveckla och förmedla kunskap för samhällets långsiktiga utveckling. Tillväxtverket stödjer denna ambition då ett väl fungerande utbildningssystem är avgörande för det svenska näringslivets konkurrenskraft.

Tillväxtverket stödjer därmed utgångspunkterna för betänkandet, nämligen att (1) styrningen ska främja akademisk frihet, kvalitet och ansvarstagande, (2) styrningen ska främja ett rollsäkert samhällsansvar och (3) styrningen ska främja lärosätenas strategiska handlingsförmåga. I linje med detta tillstryker också Tillväxtverket utredningens problembeskrivning om att sambandet mellan utbildning och forskning idag är för svagt samt att kompetensförsörjningen, det livslånga lärandet och samverkan med det omgivande samhället inte gynnas i tillräcklig omfattning.

Tillväxtverket saknar dock konkreta förslag och ekonomiska incitament som ger lärosätena rätt förutsättningar att bidra till näringslivets kompetensförsörjning och det livslånga lärandet. Utredningen uppmärksammar betydelsen av samverkan, men även på detta område saknas tillräckligt skarpa förslag om hur samverkan mellan lärosätena och näringslivet ska stärkas.

Utbildningen och forskning

Tillväxtverket anser att ett fördelningssystem uttryckligen bör gynna utbildningar som leder till jobb som motsvarar individens utbildningsnivå. Utredningens förslag om att *"utbudet [av utbildning] ska utgå från kunskapsutvecklingen och svara mot studenterna efterfrågan samt arbetslivets och samhällets behov"* kvarstår som formulering i högskolelagen är en viktig markering som förhoppningsvis får genomslag i styrningen av

lärosätena. Näringslivets behov är i övrigt påtagligt eftersatt i utredningen. Frågan om *hur* lärosätena fångar näringslivets och samhällets behov på ett effektivt sätt lämnas i princip obesvarad av utredningen. Kopplingen mellan dimensionering av utbildningsplatser och näringslivets behov behöver dock stärkas, då signalerna länge visat på allvarliga brister på kompetens. I Tillväxtverkets undersökning, *Företagens villkor och verklighet*¹, svarar exempelvis 28% av företagen att bristen på lämplig arbetskraft är det största tillväxthindret. Utredningen nöjer sig dock med att konstatera att matchningen mellan utbildning och arbetslivet fungerat bra historiskt, utöver fallet lärare och legitimationsyrken inom hälso- och sjukvård. Detta är ett allt för snävt och individbaserat perspektiv på utbildningsväsendets roll i kompetensförsörjningsfrågan. Särskilt med tanke på att studenternas huvudsakliga motiv till att studera är att förbättra sina möjligheter till ett arbete².

Viktigt i sammanhanget är också att utbildningarna leder till *rätt* jobb. För att säkerställa utbildningarnas relevans för arbetslivet bör därför även en analys av hur väl studenternas yrke stämmer med utbildningens ämnesinriktning göras som en del i uppföljningen av lärosätenas utbildningar. Ett mått på hur väl en utbildning matchar ett yrke är *matchad förvärvsgrad*³, som är en del av de regionala matchningsindikatorerna⁴. Denna typ av uppföljningar borde utgöra en viktig komponent i en vidare analys av utbildningarnas relevans för kompetensförsörjningen. Detta är information som säkerligen också är av intresse för individer som står inför ett utbildningsval.

Utredningen föreslår att *"Det arbete som har inletts med att skapa nationella och regionala samverkansarenor bör utvecklas vidare"*⁵. Därefter finns inga förslag om hur det regionala behovet av kompetens bör fångas upp och tillgodoses. Eftersom en del av utbildningsutbudet har en regional prägel, på så sätt att studenter rekryteras från regionen och också bor och arbetar i regionen efter examen, är detta en central fråga för regionerna och det regionala kompetensförsörjningsuppdraget⁶. Tillväxtverket anser att det regionala perspektivet i styrningen av högskolan bör stärkas och frågan analyseras mer ingående.

Livslångt lärande

Tilltagande digitalisering, automatisering och globalisering leder till snabbt förändrade kompetenskrav i arbetslivet och det livslånga lärandet får en ökande betydelse för individens möjligheter att hänga med i utvecklingen på arbetsmarknaden. Den högre utbildningen behöver därför vara flexibelt och tillgänglig och i högre grad anpassad för arbetsgivarnas behov av att kompetensutveckla sin personal.

Förslaget om att resurser ges per helårsstudent, istället för 50% vid antagning och 50% vid examen, stärker lärosätenas incitament att arbeta för livslångt lärande eftersom yrkesverksamma studenter traditionellt haft en lägre genomströmning. Vidare diskuteras i utredningen en lång rad åtgärder som skulle underlätta för arbetet med det livslånga lärandet, men skarpa förslag på området lyser med sin frånvaro. Tillväxtverket

¹ *Företagens villkor och verklighet*, Tillväxtverket (2017)

² U 2017:05 Styr- och resursutredningen. S.231

³ Matchad förvärvsgrad = Andelen med en viss utbildning som arbetar i yrken som helt matchar utbildningen. SCB.

⁴ För mer info om det regionala matchningsindikatorerna
<https://tillvaxtverket.se/statistik/kompetensforsorjning.html>

⁵ U 2017:05 Styr- och resursutredningen. S.237

⁶ Mälardalsrådet, *En bättre matchning – storregional systembild*, (2018)

menar att incitamenten bör stärkas ytterligare och att lärosätena ska ges ekonomiska förutsättningar för fortbildning för yrkesverksamma. En sådan särskild ersättning skulle – som utredningen också konstaterar - medföra ett större utbildningsutbud som är bättre anpassat för yrkesverksamma. Tillväxtverket vill betona vikten av att fortbildningen av yrkesverksamma i större utsträckning måste inkludera anställda på små och medelstora företag, som generellt tar del av fortbildning i mindre utsträckning än anställda på större företag.

Tillväxtverket ser det också som angeläget att det högre utbildningsystemet görs mer flexibelt för att öka möjligheten för yrkesverksamma att ta del av högskoleutbildningar. Exempel på detta är ett rörligare antagningsystem som ger fler tillfällen att påbörja en utbildning, fler nätbaserade distansutbildningar, fler utbildningar med anpassad studietakt eller undervisning på kvällstid samt fler kortare utbildningar på avancerad nivå. I det sistnämnda sammanhanget är det av vikt att ta till vara på de goda initiativ som finns idag och på den kunskap som genereras av de pågående pilotprojekten där nio lärosäten ska ta fram kortare kurser för yrkesverksamma specialister⁷.

Även samhällets övriga ersättningsystem, och då särskilt studiemedelssystemet, måste anpassas för att fler äldre ska ges möjlighet till studier och livslångt lärande. Detta är särskilt aktuellt då pensionsåldern kommer att höjas kommande år och fler ska arbeta längre.

Samverkan och samhällspåverkan

En nyckel till att stärka kopplingen mellan näringslivets behov och utbildning är en ökad och fördjupad samverkan mellan högskola och näringsliv. Tillväxtverket instämmer därför i utredningens slutsats: att samverkansuppgiften i högskolelagen är allt för begränsad och behöver vidgas för att synliggöra lärosätenas roll samt ansvar att bidra med samhällsnytta. Att samverkansuppgiften tydliggörs i högskolelagen är därför ett steg i rätt riktning. Tillväxtverket ser dock att samverkansuppdraget bör förtydligas och stöttas ytterligare för att nå positiva resultat för såväl näringsliv som forskare och lärosäten.

Den offentliga investeringen i lärosätenas verksamhet motsvarar 1,5 % av BNP eller närmare 71 miljarder kronor⁸ och förväntas resultera i innovationer, nya företag, kvalificerade arbeten för studenter och samhällsnyttiga forskningsresultat för att fortsätta vara relevant. Samverkan mellan högskola och näringsliv fungerar i detta sammanhang som den nödvändiga bryggan. Mer samverkan skulle också bidra till bättre information om det lokala och regionala näringslivets behov och förbereda studenterna på det kommande arbetslivet. Undersökningar visar att samverkan med arbetslivet under utbildningstiden har en positiv effekt på studenters möjligheter att snabbare få ett kvalificerat jobb efter examen och med en högre lön⁹.

Utredningen identifierar också hindren för en ökad samverkan¹⁰. Detta till trots saknar den skarpa förslag kring hur samverkan ska bli meriterande för lärare (vid anställning

⁷ <https://www.vinnova.se/nyheter/2018/11/ny-satsning-pa-hogskolekurser-for-yrkesverksamma-specialister/>

⁸ U 2017:05 Styr- och resursutredningen. s.102

⁹ *Högskolekvalitet 2012 : samverkan ger kvalificerade jobb och nöjdare studenter*, Svenskt Näringsliv, (2013)

¹⁰ U 2017:05 Styr- och resursutredningen. s.294

och befordring) eller förslag på hur ekonomiska incitament skulle kunna gynna lärosätenas möjligheter till samverkan. Exempelvis skulle staten kunna ställa tydliga krav på fortlöpande peer review/sakkunnig-granskning av hur varje lärosäte tar sig an samverkansuppgiften och anpassa delar av anslaget därefter. Det finns också flera lärosäten som redan profilerat sig som samverkande vilket är ett initiativ som borde ges ekonomiska möjligheter att utvecklas ytterligare. Vidare lyfter utredningen ett förslag om adjungerande lärare¹¹ (d.v.s. lärare som är anställda inom högskolesektorn men som har sin huvudsakliga anställning utanför denna). Fler adjungerande lärare skulle i sig vara en positiv åtgärd för ökad samverkan, men utan tydligare riktlinjer och incitament till dylika uppgifter är risken stor att idén får en mycket begränsad spridning.

Utredningen förbigår utredningsuppdraget för innovation

Det är en brist att högskolans roll i det nationella innovationssystemet inte utretts, utan föreslås bli föremål för en särskild utredning. Innovationssystemets roll för samverkan och forskning riskerar därmed att ställas utanför fördelningsprinciperna, vilket i sig är olyckligt när ett helhetsgrepp för resursfördelningen ligger på bordet.

Beslut i detta ärende har fattats av Generaldirektör Gunilla Nordlöf. Föredragande har varit Josef Lannemyr.

Gunilla Nordlöf

Josef Lannemyr

¹¹ U 2017:05 Styr- och resursutredningen. s.295